

AZ EGRİ ÉRSEKI JOGAKADÉMIA VONZÁSKÖRZETÉNEK VIZSGÁLATA AZ 1870 ÉS 1880 KÖZÖTTI IDŐSZAKBAN

HADOBÁS ESZTER

A jogakadémiák az eddigi oktatástörténeti kutatásokban háttérbe szorultak, és inkább csak a képzés kialakulásával és változásaival foglalkozott a szakirodalom. A társadalmi mobilitásban és a térbeli mobilitásban betöltött szerepüket csak egy-két rövid munka ismertette.¹ Ebben az írásomban arra teszek kísérletet, hogy megvizsgáljam, az Egri Érseki Jogakadémia/Jogliceum általam kiválasztott 10 éves időszakában milyen beiskolázási körzettel rendelkezett az intézmény az első évfolyamra beiratkozott hallgatóinak születési helyei és lakóhelyei alapján. Ahhoz, hogy értelmezni tudjuk a jogakadémiáknak a magyar oktatásban betöltött szerepét, először a jogakadémiai képzés kialakulását és néhány fontosabb változását ismertetem. Ezután bemutatom az egri intézmény rövid történetét, különös tekintettel az 1870–71 és 1879–80 közötti tanévekben történt változásokra. Ezt követően térek rá az iskola vonzaskörzetének vizsgálatára, amelynek során külön megvizsgálom a születési helyek szerint és a lakóhely szerint meghatározható vonzaskörzetet. Ennek segítségével képet alkothatunk arról, hogy az egri jogakadémia milyen nagyságú körben fejtett ki hatást a régió társadalmára.

A jogakadémiákat érintő változások

A jogakadémiák létrejötte hazánkban a protestáns felekezetekhez köthető. Ezeket a már jogi tárgyakat is oktató intézményeket először akadémiáknak nevezték. Az *akadémia* kifejezés alatt a felsőoktatás azon jellegzetes intézményét értették, amely „a 16–17. századi protestáns peregrináció eredményeként terjedt el a magyar nyelvben”.² A 18. századra az akadémia, a nem egyetemi képzést adó felsőfokú iskolák általánosan elterjedt elnevezésévé vált.³ Az első akadémiákat a protestáns felekezetek hozták létre, mert kiszorultak a katolikus egyházi oktatásból.⁴ „A protestáns akadémiákban a bölcsészeti oktatással kapcsolatos természetjogi

¹ Például M. Novák Veronika: A Pozsonyi Jogakadémia hallgatósága 1777–1849.

² A Pécsi Püspöki Jogakadémia emlékezete 1833–1923. Szerk. Kajtár István – Pohánka Éva. Pécs. 2009. 17.

³ A Pécsi Püspöki Jogakadémia i. m. 17.

⁴ Magyar Nagylexikon. Bp. 2000. 10. kötet. 300.

*előadásokból fejlődtek ki előbb a jogi tanszékek, később a jogakadémiák.*⁵ Semmiképpen sem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy a „*felekezeti jogi oktatást félreérthetetlenül vallási okok alakították ki*”.⁶ A protestáns jogi oktatás hatására jöttek létre a katolikus felekezeti jogakadémiák.⁷ A katolikus felekezeti jogakadémiák között az első volt a Foglár György által alapítványi formában működő egri jogi intézmény. „*Az Egri Érseki Jogliceum volt az első modell a jogakadémiák sorában.*”⁸ A jogakadémia tehát a magyar jogi felsőoktatást nézve a 18–19. század jellemző oktatási intézménye.⁹

A számos jogakadémia létrejöttének hátterében a társadalom irányából érkező igények álltak. A városi politikai elit, a középbirtokosság és a városi polgárság¹⁰ képezte a társadalomnak azt a részét, amely a jogász pálya felé orientálódott. Ennek több oka volt, melyek közül az első és legfőbb a saját érdekvédelmük. Második oknak tekinthető, hogy e társadalmi csoportok látták el részben az önkormányzati adminisztrációs feladatokat. Harmadik ok az érvényesülésre való törekvésük volt. A jogáspálya társadalmi felemelkedést jelentett számukra.¹¹ „*A protestáns középbirtokos nemesség és a városi polgárság körében népszerű intézmények gyorsan fejlődtek. Önálló kialakulásuk a 18. századra tehető.*”¹² Minden olyan jogi tárgyat oktattak a jogakadémiákon, melyek a gyakorlati jogász tevékenységhez elengedhetetlenek voltak. A 18. században a protestáns jogakadémiák sikere megalapozta azt, hogy királyi jogakadémiák is létrejöjjenek.¹³

Az országban 1777-ig csak felekezeti joglyceumok működtek.¹⁴ Ezt változtatta meg az 1777-ben kiadott Ratio Educationis. A rendelet kimondta többek között azt is, hogy királyi jogakadémiákat kell felállítani. Királyi jogakadémia volt a pozsonyi, győri, kassai, nagyváradi és a zágrábi akadémia, amelyet a rendelet kibocsátása után alapítottak, és a kormányzat céljait szolgálták. A cél olyan fiatalok képzése volt, akik alkalmasak hivatalok viselésére, de nem az egyházak,

⁵ Dr. Csizmadia Andor: A magyar jogi felsőoktatás fejlődése. In.: Felsőoktatási szemle. XVIII/10. (1969) 578.

⁶ Mezey Barna: A jogakadémiák 1874. évi reformja. In.: Jogtörténeti értekezések 14. szám, Bp. 1984. 104.

⁷ Mezey B.: Jogakadémiák. i. m. 104.

⁸ A Pécsi Püspöki Jogakadémia i. m. 19.

⁹ Magyar Nagylexikon. i. m. 10. kötet. 300.

¹⁰ A Pécsi Püspöki Jogakadémia i. m. 18.

¹¹ A Pécsi Püspöki Jogakadémia i. m. 18.

¹² Magyar Nagylexikon. i. m. 10. kötet. 301.

¹³ Magyar Nagylexikon. i. m. 10. kötet. 301.

¹⁴ Mezey B.: Jogakadémiák. i. m. 104.

hanem a király és az állam szolgálatában.¹⁵ A Ratio Educationis hatására vált két ágra a jogakadémiai oktatás. Egyik ágát az állami költségen fenntartott intézetek jelentették, ezek közé tartozónak tekintették a katolikus jogakadémiákat is. Másik ágát a saját erőforrásaikból fenntartott és működtetett protestáns iskolák jog- és államtudományi képzései jelentették.¹⁶ A Ratio hatására megkettőződött az akadémiai jogi iskolák rendje. A kettéválás oka az volt, hogy a protestáns felekezetek elutasították a Ratio szabályozását.¹⁷ A Ratio Educationis az egyetem és az akadémia jogi oktatása közötti különbséget aszerint állapította meg, hogy az „*egyetem elsősorban a tudomány művelője*”, míg az akadémiák a gyakorlati pályára készítik elő a hallgatókat pl.: igazgatási és jogszolgáltatási pályára.¹⁸ Egy másik meghatározás szerint a fő különbség az egyetem és a jogakadémia között az, hogy a jogakadémián „*tudori szigorlatot letenni nem lehet és a jogakadémiák magántanári képesítést nem adhatnak*”.¹⁹

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharcot követően „*a jogakadémiákat mint a forradalmi mozgalmak melegágyát, erősen megrendszabályozta a kormány*”.²⁰ „*Az oktatói kart szigorú igazolásnak vetették alá, s a vétkesnek és gyanúsnak találtaktól megtisztították az iskolákat.*”²¹ „*A királyi akadémiák jogi tanfolyamai jogakadémiaként, intézményesen önállósult és kizárólag jogászképzéssel foglalkozó formájukat az 1850-ben kezdődött Thun-féle oktatási reform keretében nyerték el.*”²² Az akadémiák feladata közül 1850-ben kivonták a bölcsészeti képzést, és azt mint VII. és VIII. osztályt a gimnáziumi struktúrához csatolták. Ezzel ténylegesen szakiskolákká formálták az akadémiákat.²³ Az 1850. évi reformmal egységesítették a jogakadémiai képzést. Tantervük egységessé vált és elrendelték a tandíj- kötelezettséget.²⁴ A felekezeti jogakadémiák csak akkor kapták meg az oktatás jogát, ha megfeleltek a jogakadémiákkal szemben felállított képzési feltételeknek. Amennyiben ennek nem feleletek meg, abban az esetben a felekezetek

¹⁵ A Pécsi Püspöki Jogakadémia i. m. 21.

¹⁶ Mezey B.: Jogakadémiák. i. m. 104.

¹⁷ A Pécsi Püspöki Jogakadémia i. m. 22.

¹⁸ Dr. Csizmadia A.: Jogi felsőoktatás i. m. 578.

¹⁹ Révai Nagy Lexikona. Bp. 1914. 11 kötet. 14.

²⁰ Magyar művelődéstörténet V: Az új Magyarország. Magyar Történelmi Társulat. 346.

²¹ Magyar művelődéstörténet V. i. m. 343.

²² A Pécsi Püspöki Jogakadémia i. m. 22.

²³ A Pécsi Püspöki Jogakadémia i. m. 22.

²⁴ A Pécsi Püspöki Jogakadémia i. m. 25.

által fenntartott intézményekben a képzés kényszerűen szünetelt. „A felekezeti akadémiák 1861 októberét követően térhetek vissza a képzési palettára.”²⁵

A jogakadémiai képzésben a következő fontos változást az 1855. október 2-i közoktatási miniszteri rendelet jelentette. A jogakadémiai képzés célját ezzel teljesen elkülönítették az egyetemétől. A jogakadémiai képzés idejét 3 évre emelték, és kizárólagos feladata „...az egyetemi jogi oktatásról leválasztott bírói és közigazgatási szakemberképzés”²⁶ lett. Ezzel egy új önálló képzési út alakult ki. A jogakadémia elvégzése után is lehetett az egyetemre menni, mert csak ott kaphattak a diákok a végzés után doktori címet,²⁷ és egyedül az egyetemnek volt habilitatio és promotio joga.²⁸ Az új szabályozás értelmében a jogakadémiai tanulmányokat az államvizsga zárta le.²⁹ 1870-ben még 15 jogakadémia működött a királyi Magyarország területén. A jogakadémiák között azonban jelentős különbségek voltak, például az egyes intézményekben a tanárok számát illetően. A Győri Királyi Jogakadémián két tanár oktatott jogot, míg a Nagyszebeni Királyi Jogakadémián 11 tanár tanított. Ezek a különbségek az egyes jogakadémiák képzési színvonalában is nagy eltéréseket eredményeztek, ezért ezt az egyetemek élesen bírálták, és támadásokat intéztek a jogakadémiák ellen.³⁰ A jogásztársadalom kritikáját az 1870. évi Jogászgyűlésen fogalmazta meg. A gyűlés résztvevői kérték az alacsony színvonalú jogiskolák megszüntetését, valamint azt, hogy jogiskolákat csak az állam állítson fel.³¹ A jogászok irányából érkező támadások után új szabályzatot adott ki Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter a jogakadémiákra vonatkozóan: „Szabályzat a jogtanodák új szervezéséről, 1874. évi május hó 19-én. A királyi jogakadémiák és az állam közvetlen rendelkezése alatt álló egyéb jogintézetek 4 évi tanfolyammal ellátott teljes jog- és államtudományi karokká alakítatnak át, egyedüli kizártaival a jogtudorozási és a magántanárrá való képesítési jogosítványnak.”³² A törvény szövegéből is jól kivehető a változás. Kibővítette a jogakadémiákat négy évfolyamúra, és átalakította az egyetemi karokhoz hasonló „jog- és államtudományi főiskolákká.”³³ Az új szabályzat lehetővé tette az átlépést a jogakadémiáról az egyetemre, és fordítva. Biztosították azt is, ha ilyen eset van, akkor a tanuló a vizsgáit abban az intézményben tegye le, ahol a tárgyakat

²⁵ A Pécsi Püspöki Jogakadémia i. m. 26.

²⁶ Mezey B.: Jogakadémiák. i. m. 105.

²⁷ A Pécsi Püspöki Jogakadémia i. m. 26.

²⁸ Magyar Nagylexikon. i. m. 10. kötet. 301.

²⁹ Mezey B.: Jogakadémiák. i. m. 105.

³⁰ Mezey B.: Jogakadémiák. i. m. 106.

³¹ A Pécsi Püspöki Jogakadémia i. m. 28.

³² Közoktatás. Művészet. Szerk. Halász Ferenc. II. kötet. Bp. 1910. 485.

³³ A Magyar Tudománypolitika Alapvetése. Szerk. Magyary Zoltán. Bp. 1927. 218.

hallgatta, és a vizsgák eredményeit a másik intézményben is elismerték. A vizsgálati rendszer kisebb eltéréseket leszámítva olyan volt, mint az egyetemeken. A jogakadémiai tanárok fizetését az egyetemi tanárok fizetéséhez közelítették, és a tandíj is megegyezett az egyetemi tandíjjal. Az az intézkedés okozta a legnagyobb problémát és a legfontosabb különbséget, hogy a „*jogakadémiákat a jogtudorsági és a magántanárnak való képesítési jogok nélkül minősítették jogi karoknak*”.³⁴ Ez a különbség vezetett el a jogakadémiák számának fokozatos csökkenéséhez és háttérbeszorulásához. Ezt követően a következő reformnak tekinthetjük az 1883-as új koncepciót, de vizsgálatom záró dátuma 1880, ezért az ezt követő események bemutatása a vizsgálat szempontjából nem meghatározó. A jogakadémiáknak a 19. században a kiegyezésig meghatározó szerepük volt a jogi felsőoktatásban, de a kiegyezést követően – részben az egyetemalapítások hatására – lassan elvesztették a jogi felsőoktatásban betöltött szerepüket.³⁵

Az Egri Érseki Jogakadémia

Az egri jogi iskolát 1740-ben Foglár György hozta létre katolikus ügyvédképzés céljából.³⁶ Az egri jogiskola volt az első szervezett, iskolarendszerű jogi oktatási intézmény, ezért létrejötte változást eredményezett a magyarországi jogászképzésben. A korábban már ismertetett protestánsok által létrehozott középfokú iskolák továbbfejlesztésével a protestáns felekezetek megteremtették a későbbi jogakadémiák alapjait. Erre válaszként szervezte meg Foglár György az egri intézményt, mert visszásnak tartotta azt, hogy a katolikus egyház jogi ügyeinek intézésénél protestáns jogi szakembereket kell alkalmazni.³⁷ A képzésre tekintettel a következő fontos változást az egri intézményre nézve a Ratio Educationis hozta meg. Mária Terézia 1777-es Ratio Educationis rendeletének értelmében az egri intézmény katolikus jogakadémia maradt. Ez a rendelet adta meg a szervezeti formát az intézménynek.³⁸ II. József uralkodása alatt 1784. május 10-én helytartótanácsi rendeletet adtak ki, amely szerint csak az egyetemen és a királyi jogakadémiákon folyhat jogi és filozófiai oktatás. Ezért 1783–84-es tanév végével Egerben megszűnt a jogi és filozófiai oktatás.³⁹ II. József halála után a püspök rendelkezést

³⁴ Mezey B.: Jogakadémiák. i. m. 110.

³⁵ Magyar Tudománypolitika. i.m. 218.

³⁶ Kiss Péter: Az Egri Liceum az egyetemi gondolattól a „Magyar Athen” jelképig (1754–1950). In: AGRIA XLV. Szerk. Veres Gábor. Eger. 2009. 199.

³⁷ Jusztinger János: Az Egri Érseki Jogliceum története (1740–1949). In: Pécsi Püspöki Jogakadémia. i. m. 49.

³⁸ Jusztinger J.: Egri Érseki Jogliceum. i. m. 55.

³⁹ Kiss P.: Egri Liceum. i. m. 200.

adott ki a liceumi iskolák újraindítására. Az állam beleegyezését 1792. december 28-án kapta meg az iskola, nyilvánossági jogot a működéshez, így államilag elismert intézet lett. Az 1791/92-es tanévben indult el újra az oktatás egy tanárral.⁴⁰ Az 1806-os II. Ratio Educationis új kihívások elé állította az egri jogakadémiát. A rendelet a jogi képzés idejét 3 évre emelte. Az Egri Joglíceumban a tanárok számát növelni kellett volna és 3 új tanszéket fel kellett volna állítani. A gyakorlatban viszont a reform nem valósult meg.⁴¹

A 19. század első fele az egri joglíceum fénykorát jelentette, ekkor a hallgatók száma folyamatosan emelkedett. Hátterében a II. Ratio Educationis arra vonatkozó rendelkezése állt, hogy „*az egyetem jogi kara és a jogakadémiák között a végzettség értékének tekintetében nincs különbség*”.⁴² A forradalom és szabadságharc leverését követően azonban az 1848–49-es tanévben nem kezdődhetett meg az oktatás az egri jogakadémián. A képzés egy tanévig szünetelt. Az 1849/50-es tanévben kezdődött a tanítás a filozófiai és jogi tanfolyamon 14 fővel.⁴³ 1850. február 1-jével az osztrák kormány a tanügyi reform idejére bezárta az egri jogakadémiát,⁴⁴ a tanárokat elbocsátották. Az oktatás emiatt 10 évig kényszerűen szünetelt, majd a főkapitán 1861. márciusi konferenciáján döntött a „*liceumi főiskolának, név szerint a jogi tanszaknak a helyreállításáról*”.⁴⁵ Az 1861–1862-es tanévben kezdődött meg újra a jogakadémiai oktatás, a korábbi 2 évfolyamos képzési rendszer szerint. Ekkor még az állam részéről nem kaptak engedélyt a jogi képzés újraindításáról.⁴⁶ Az érsek 1861. október 28-án a Helytartótanácsnak jelentést írt az oktatás elindításáról. Kérvényezte a jogi kurzus állami elismerését és a nyilvánossági joggal való felruházást. Az érsek leírta, hogy a jövő évtől 3 évfolyamon indul meg a képzés,⁴⁷ ezzel jelezve, hogy a jogakadémia az 1855-ös szabályozásnak megfelelően fog működni. Az ebben a reformban meghatározott előírásoknak kellett megfelelnie a felekezeti jogiskoláknak is, hogy elnyerjék az állami elismerést és a nyilvánossági jogot.⁴⁸ 1862-ben a Helytartótanács megadta a nyilvánossági jogot az intézménynek, és ezután felállították az 5. és a 6. tanszéket is.⁴⁹ 1863. július 26-án a Helytar-

⁴⁰ Kiss P.: Egri Líceum. i. m. 181.

⁴¹ Jusztinger J.: Egri Érseki Joglíceum. i. m. 57.

⁴² Jusztinger J.: Egri Érseki Joglíceum. i. m. 58.

⁴³ Jusztinger J.: Egri Érseki Joglíceum. i. m. 58.

⁴⁴ Kiss P.: Egri Líceum. i. m. 200.

⁴⁵ Dr. Udvardy László: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1896). Eger. 1898. 360.

⁴⁶ Dr. Udvardy L.: Érseki Joglíceum. i. m. 361.

⁴⁷ Dr. Udvardy L.: Érseki Joglíceum. i. m. 363.

⁴⁸ A Pécsi Püspöki Jogakadémia i. m. 26.

⁴⁹ Jusztinger J.: Egri Érseki Joglíceum. i. m. 58.

tótanács rendelettel felállította a joglíceum mellé a bírói államvizsga bizottságot, mely az 1863/64-es tanévben kezdte meg működését.⁵⁰ Ezzel kialakult a jogiskola szerkezete, amely kisebb változásoktól eltekintve az 1873/74-es tanévig érvényben maradt.

Az 1862-ben bevezetett 3 éves képzéssel elérkeztünk a vizsgált időszak első felében ismert képzési szerkezetéhez. Az 1870–1871 és 1879–1880 közötti tanévek vonzáskörzetének vizsgálatával foglalkozom, ezért fontos ennek az egri jogakadémia életében nagy változást eredményező eseményeknek a bemutatása. 1870–71 és 1873–74 között 3 éves volt a képzés, és a források szerint leginkább a tanárok fizetésemelési kérelmeiről beszélhetünk. Ilyen kérelmet adtak be 1870-ben és 1871-ben is az érsekhez. Az első kérelmükre választ sem kaptak, a másodikat elutasították.⁵¹

Ha kitekintünk a jogakadémiákat általánosságban érintő eseményekre, akkor ismét meg kell említenünk az 1870-es Jogászgylést, ahol kritikákat fogalmaztak meg az alacsony színvonalú jogiskolákkal szemben. Kérték az alacsony színvonalú jogiskolák megszüntetését és azt, hogy csak az állam tarthasson fenn jogiskolákat.⁵² Ezek a jogászok és a sajtóban is megjelenő bíráló megnyilvánulások, az ország összes jogakadémiájára hatással voltak. 1874-ben született meg a jogakadémiai képzést megváltoztató reform. Ezt a reformot Trefort Ágoston bocsájtotta ki, és léptette életbe május 19-én. Az 1874–75-ös tanévtől kezdve alkalmazzák, és volt érvényben a jogakadémiákon.⁵³ Ez a szabályzat új utat nyitott meg a jogakadémiai képzés számára, és az egyetemi képzési rendszerhez hozta közelebb.⁵⁴ A képzési idő 3 évről 4 évre emelkedett, a meglévő 6 tanszék mellé még 2 tanszéket kellett felállítani, 8 nyilvános rendes tanárt és 3 magántanárt kellett alkalmazni, és ez anyagilag megterhelte az egri intézményt.⁵⁵ 1874. június 23-án az érsek a főképtalanával tanácskozást tartott, és megállapodott az intézmény jövőbeni helyzetéről. Itt mondták ki, hogy az új szabályzat előírásait végre kell hajtani, és az ezáltal megnövekedett költségeket, ha az intézmény rendelkezése alatt álló jövedelmekből nem tudják fedezni, akkor az eddigi gyakorlatnak megfelelően felerészben az érsekség, felerészben pedig a főképtalan saját jövedelméből fogják fedezni.⁵⁶ Ebből jól látható, hogy az egri jogakadémián törekedtek arra, hogy az új szabályzatban meghatározott feltételeknek meg tudjanak felelni. Az új szabályzat-

⁵⁰ Dr. Udvardy L.: Érseki Joglíceum. i. m. 367.

⁵¹ Dr. Udvardy L.: Érseki Joglíceum. i. m. 371.

⁵² A Pécsi Püspöki Jogakadémia i. m. 28.

⁵³ Dr. Udvardy L.: Érseki Joglíceum. i. m. 442.

⁵⁴ Dr. Udvardy L.: Érseki Joglíceum. i. m. 443.

⁵⁵ Jusztinger J.: Egri Érseki Joglíceum. i. m. 59.

⁵⁶ Dr. Udvardy L.: Érseki Joglíceum. i. m. 447.

ra való átállás és a korabeli rendszerből hátramaradtak vizsgáinak letétele után, az intézmény átment a kezdeti nehézségeken, és „belejött működésének rendszeres folyamába, melyben zavartalanul haladt is egészen 1880-ig”.⁵⁷ 1880 júliusában a kultuszminiszter, Trefort Ágoston az érseket arra kérte, hogy „a jogakadémiák nagy számára és a jogásztulképzésre tekintettel önként zárása be az egri joglíceumot”.⁵⁸ Ezzel újra a jogakadémia léte került veszélybe. Az érsek Trefort kérésének nem volt hajlandó eleget tenni, és ezt egy válaszlevélben tudatta vele. Erre a levélre nem érkezett válasz, így a jogakadémia megmenekült, és a vártnál sokkal egyszerűbben megoldódott a kérdés.⁵⁹

A térbeli mobilizáció vizsgálata

Alapvetően az 1870 és 1880 között első évfolyamra beiratkozott hallgatók születési helyét és lakóhelyét vizsgáltam meg, ezért figyelembe kellett vennem a közigazgatásban bekövetkezett változásokat is. Ez azért fontos, mert az intézmény vonzáskörzetét térképen ábrázoltam, és az 1876-os közigazgatási reform előtt olyan közigazgatási egységek is léteztek, mint például a Jász-Kun Kerületek vagy a Hajdú Kerület, amelyek a reformot követően létrejövő vármegyékbe olvadtak bele. A közigazgatási beosztás változását szükségessé tette Gyalai Mihály szavaival élve az, hogy „a megyei és városi törvényhatóságok, székek és vidékek eltérő kiváltságú területek zűrzavaros apparátusa végképp életképtelené vált [...] a kapitalizálódó államban.”⁶⁰ A közigazgatásban bekövetkezett változások figyelembe vétele miatt a vizsgált időszakot két részre kellett osztani, hogy a kapott eredményeket térképeken lehessen ábrázolni. Az időszak két részre bontásának másik oka az volt, hogy az egyenlő részre bontott időszakok vizsgálatával kapott eredmények így összehasonlíthatóak legyenek. Az első rész az 1870–71 és 1874–75 közötti tanéveket jelenti, a második rész az 1875–76 és 1879–80 közötti tanéveket foglalja magába.

Az itt közölt vizsgálati eredményeket az Egri Érseki Jogakadémia anyakönyveiben az első évek születési- és lakóhelyére vonatkozó bejegyzések adatbázisban történt feldolgozásával kaptam.

Annak ellenére, hogy ez a vizsgálat csak 8 tanév első éveinek adataival dolgozik, mindenképpen hasznos, mert jelen elemzést megelőzően az egri jogakadémiával kapcsolatban nem született ilyen vizsgálat. Az oktatási intézmények vonzáskörzetének vizsgálatánál elsősorban az iskolai anyakönyvek, főkimutatások erre vonatkozó rovatait használják fel. Sasfi Csaba, a gimnáziumok hallgatóinak

⁵⁷ Dr. Udvardy L.: Érseki Joglíceum. i. m. 454.

⁵⁸ Jusztinger J.: Egri Érseki Joglíceum. i. m. 60.

⁵⁹ Dr. Udvardy L.: Érseki Joglíceum. i. m. 473.

⁶⁰ Gyalay Mihály: Magyar igazgatástörténeti helységnévlexikon. Arcanum PC CD-ROM.

társadalmi háttérét, és társadalmi mobilizációját vizsgálja és alapforrásként az iskolai anyakönyveket jelöli meg. Azt írja, hogy az iskolai anyakönyv az „iskolában tanuló, oda beiratkozó diákok regisztrációjának eszköze volt”.⁶¹ A vizsgálat alapforrását ebben az esetben is az egri jogakadémia 1870–71 és 1879–80 közötti iskolai anyakönyvei jelentették. Törvényileg szabályozva volt az, hogy az iskolai anyakönyvek milyen adatokat rögzítsenek a hallgatókról.⁶² Az egri Jogakadémia esetében az 1850. október 4-i Ideiglenes Rendszabály tartalmazza, hogy az iskola főkimutatásának milyen rovatokat kell magába foglalnia.⁶³ Ez a szabályzat kisebb változásokkal 1874-ig volt érvényben. Változás volt például, hogy a főkimutatás másolatát már nem a közoktatásügyi minisztériumhoz, hanem a Helytartótanács-hoz és a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz kell küldeni.⁶⁴ Ennek ismerete azért olyan fontos, mert a születési helyre, és a szülő, vagy gondviselő lakhelyére vonatkozó adatokat az általam megvizsgált anyakönyvek is tartalmazták. Néhány esetben fordul elő, hogy vagy az egyik, vagy a másik adat egyes személyeknél nincs megadva.

Hosszabb időszakok iskolai anyakönyveinek feldolgozását a számítógépes adatbázisok tették lehetővé. Munkám során én is egy számítógépes adatbázisba vittem fel az egri jogakadémia anyakönyveinek adatait. Az adatbázisom név szerint és évek szerint tartalmazza az anyakönyvek adatait, ezt nominális adatbázisnak nevezzük. Az itt közölt számadatok az adatbázisból történt lekérdezések eredményeként születtek.

Napjainkban a társadalomtörténet-írásban az iskoláztatás kutatásakor a térbeliség mint vizsgálati szempont alkalmazása gyakori.⁶⁵ Az általam vonzáskörzetnek nevezett vizsgálat gyakorlatilag a tanulók térbeliségének vizsgálatát jelenti, külön vizsgálva a születési helyet és a szülő vagy gondviselő lakóhelyét. A vizsgált időszak az 1870-71 és 1879-80 közötti tanévek. Mint említettem az 1876-os közigazgatási reform miatt a vizsgált időszakot két részre kellett osztanom, mert csak így lehet a közigazgatási beosztásnak megfelelően ábrázolni a megyéket a térképeken. Térsemléletem alapegységei, amelyeket az adatok ábrázolása során alkalmaztam, a megye vagy az 1876 előtt létezett kerületek voltak. Felmerülhet a kérdés, hogy miért csak az első éveseket vizsgáltam meg ebben az írásomban. Azért döntöttem így, mert most a jogakadémia beiratkozási körzetét szerettem volna megismerni,

⁶¹ *Sasfi Csaba*: Gimnazisták és társadalom Magyarországon a 19. század első felében. Bp. 2013. 125.

⁶² Ezt elsőként a Ratio Educationis szabályozta.

⁶³ *Dr. Udvardy L.*: Érseki Joglíceum. i. m. 430.

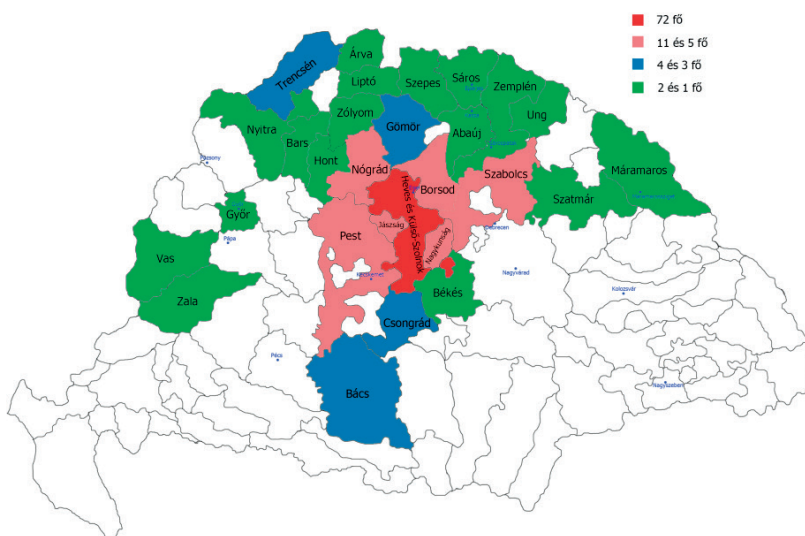
⁶⁴ *Dr. Udvardy L.*: Érseki Joglíceum. i. m. 431.

⁶⁵ A Korall 2001. évi 3–4. számában *Sasfi Csaba*, és Iskola és társadalom 1997-ben megjelent tanulmánykötetében is több tanulmány is foglalkozik ezzel.

azt, hogy milyen megyékből származó diákok számára volt az Egri Érseki Jogakadémia a jogi képzettség megszerzésének elsődleges helyszíne.

A vizsgálathoz szükséges az elsőéves hallgatók létszámának ismerete. 1870–71 és 1879–80 közötti tanévekben összesen 247 elsőéves járt a jogakadémiára. Az első időszakban 1870–71 és 1874–75 között összesen 175, a második időszakban 1875–76 és 1879–80 között 72 elsőéves számolható össze az anyakönyvek adatait tartalmazó adatbázisból. Feltűnő, hogy a második időszakban 103 fővel kevesebb elsőéves volt, annak ellenére, hogy az 1874-es új jogakadémiai szabályzat a jogakadémiákat az egyetemi jogi karokhoz tette hasonlóvá. Véleményem szerint a létszám csökkenésének egyik oka az volt, hogy az 1874-es szabályzat megszüntette a jogakadémiákon a magántanulói állapot lehetőségét. Ez korábban nagyon fontos részét képezte a képzésnek, és ebben az is közrejátszhatott, hogy a képzési idő 3 évről 4 évre történő emelése következtében a jogakadémián való tanulás drágább lett, ami nagyobb anyagi terheket rótt a szülőkre is. Korábbi vizsgálatom alapján tudom, hogy az egri jogakadémián a magántanulók száma 1870-től folyamatosan növekedett, és 1873–74-ben már elérte az összes tanulói létszámon belül az 56%-ot, emiatt ennek a képzési lehetőségnek a megszüntetése mindenképpen hátrányosan érintette az egri intézményt. 1874 után pedig már a jogakadémiákon is megegyeztek az oktatott tárgyak az egyetemeken oktatottakkal, és a tandíj is megegyezett az egyetemi tandíjjal.⁶⁶ Véleményem szerint a diákok egy része, ha megtehette, vagy ha a célja az ügyvédi pálya volt, inkább az egyetemekre ment.

1870-75 között az elsőévesek születési helyei megyék szerint

⁶⁶ Mezey Barna 1984. 110.: Jogtörténeti értekezések 14. szám. Bp.

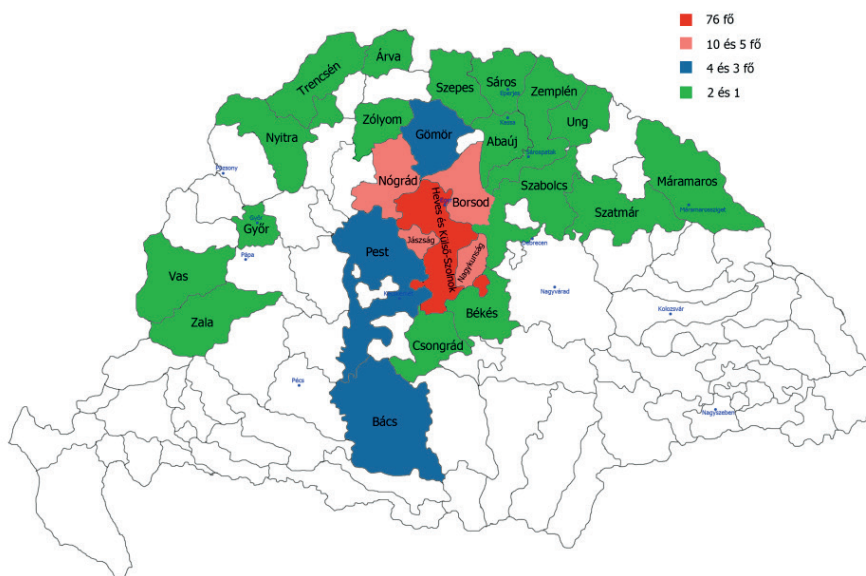
Az 1870–71 és 1874–75 közötti elsőévesek születési helyeinek vizsgálatára áttérve fontos megemlítenem, hogy a vonzáskörzetek határait az Egerben tanult elsőévesek létszámához viszonyítva alakítottam ki, a kapott eredményeket pedig egy 1830-as térkép alapján készített térképen ábrázoltam. Ebben az időszakban összesen 23 vármegyében vagy kerületben születtek diákok, és a születési hely pedig 24 fő esetében nem volt megadva az iskolai anyakönyvekben. 4 különböző színnel jelöltem meg a megyéket. Sötétpiros színnel azt a megyét jelöltem meg, ahol a *legtöbb elsőéves* született, ez Heves és Külső-Szolnok vármegye volt. Itt született a tanulók 41%-a. Ez 71 diákot jelent, ezért ezt tekintem a jogakadémia fő vonzáskörzetének a születési hely tekintetében. Világosabb piros színnel jelöltem azokat a területeket, amelyeket a vizsgálatom alapján, a jogakadémia vármegyéjén kívüli *elsődleges vonzáskörzetnek* tekintek. Ezek a következők: Jász-Kun kerületekben 11 fő (a térképen külön van bejelölve a Jászság és a Nagykunság is), Szabolcsban 9 fő, Nógrádban, Borsodban és Pest megyében pedig külön 8–8 fő született. Ezen a világos piros színnel jelölt területen született a hallgatók 25%-a. Kék színnel jelöltem azokat a megyéket, amelyeket *köztes vonzáskörzetnek* tekintek, itt született a diákok 8,6%-a. Ezek a következők: Bács, Csongrád, Gömör és Trencsén vármegyék. Eddig olyan területekről beszéltem, amelyek szomszédosak voltak Heves és Külső-Szolnok vármegyével, most viszont a kék színnel jelölt területek között találunk két olyan vármegyét is, melyek *nem szomszédosak* a jogakadémia vármegyéjével, ilyen Trencsén és Bács. A következő szín a zöld, amivel a vármegyéket jelöltem. Zöld színnel jelöltem azokat a vármegyéket, ahol csak 1 vagy 2 fő született. Ebbe a kategóriába összesen 13 vármegye tartozik. Volt egy olyan hallgatója ekkor a jogakadémiának, aki Alsó-Ausztria területén született. Összességében azt lehet elmondani, hogy az ebben az időszakban ide járt első éves hallgatók többségében Heves és Külső-Szolnok vármegyében és a környező vármegyékben és kerületekben születtek. Születési hely szempontjából 1870–71 és 1874–75 között a jogakadémia vonzáskörzete az ország középső részére, a mai Szlovákia területén fekvő megyékre terjedt ki és a Dunántúl 3 megyéjére.

Mivel Heves és Külső-Szolnok vármegyében született a diákok 41%-a, ezért fontosnak tartottam megvizsgálni, hogy a vármegyén belül hogyan oszlanak el a diákok születési hely szerint járásokként és településekként. Ezáltal tovább lehet árnyalni a fő vonzáskörzetben a diákok eloszlását születési helyük szerint. Ebben

az időszakban 4 járás volt a megyén belül. Ezek a következők: mátrai járás, gyöngyösi járás, tarnai járás és a tiszai járás. A tarnai járásban született a tanulók 68%-a, ez nem meglepő annak ismeretében, hogy az intézmény otthonául szolgáló Eger ehhez a járáshoz tartozott. Különböző nagyságú pöttyökkel jelöltem a járásokat ábrázoló vármegye-térképen azokat a településeket, ahol az elsőéves diákok születtek. A pöttyök nagysága aszerint változik, hogy egy-egy településen hány fő született. Így jól látható, hogy a tarnai járáson belül Eger szerepe felülreprezentált, itt 41 fő született, a járás többi településén pedig 1 vagy 2 fő. A gyöngyösi járásban született a tanulók 14%-a. A járáson belül Gyöngyös kiemelkedő, mert itt 8 fő született. A járás többi településén pedig 1–2 fő. A Tiszai járásban született az elsőéves hallgatóknak a 11%-a, és itt minden településen 1 vagy 2 fő született. Az utolsó a mátrai járás, ahol a diákok 7%-a született, és itt is a bejelölt településeken csak 1–2 fő született. Ki lehet jelenteni, hogy a vizsgált időszakban Heves és Külső-Szolnok vármegyén belül a tarnai járás és azon belül Eger szerepe domináns a születési helyek alapján.

1870-75 között az elsőévesek születési helyei megyék szerint

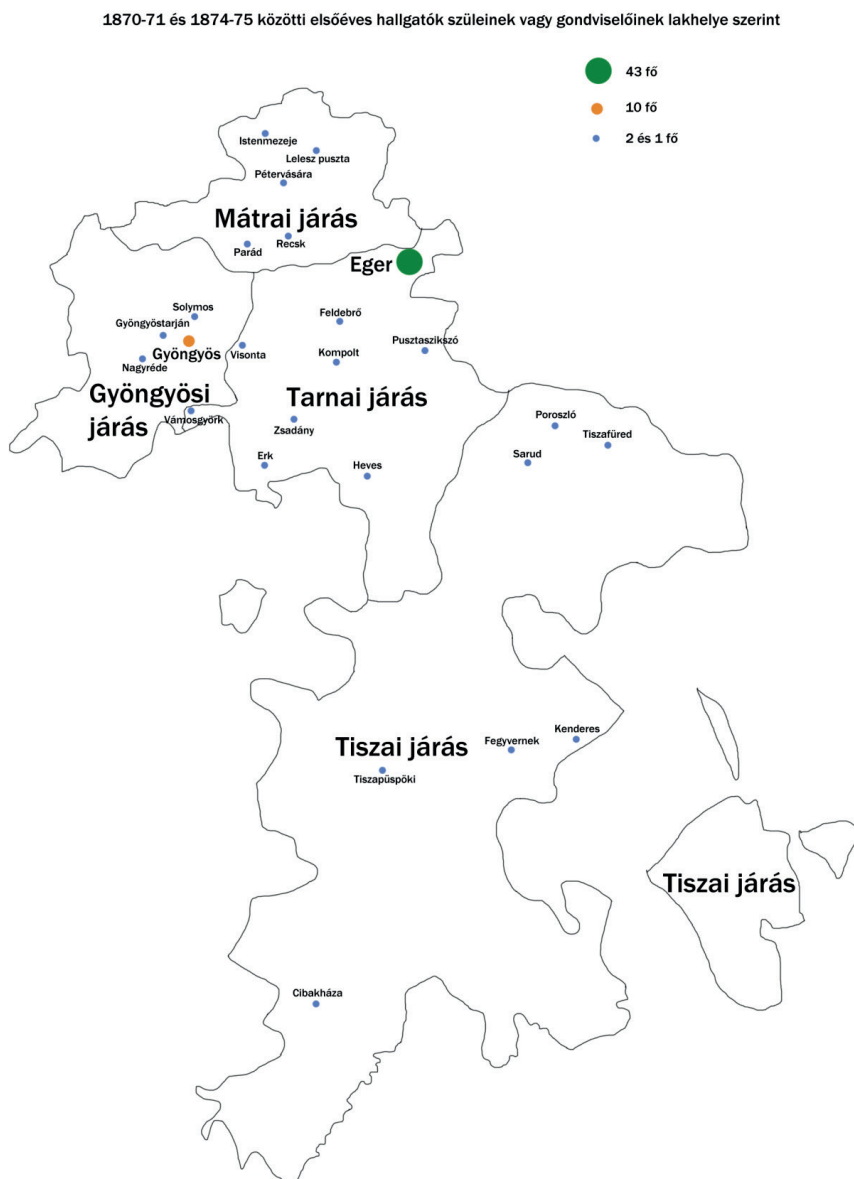
Ezután az 1870–71 és 1874–75 közötti tanévekben elsőéves diákok szülőjének vagy gondviselőjének a lakhelyét vizsgálom meg, mert így könnyebb összehasonlítani a születési hely és a lakhely közötti változásokat. 175 főből 41 fő esetében nem volt megadva a szülő vagy gondviselő lakhelye, ez az összes diákhoz viszonyítva 23% esetében hiányzik. Összesen 25 vármegyében éltek szülők vagy gondviselők. Itt is 4 színnel jelöltem a vármegyéket és a kerületeket. A térképen beje-

löltem az ekkor működött 13 jogakadémiát is.⁶⁷ A többi jogakadémia bejelölésére azért volt szükség, mert ennek segítségével a térképen jól láthatóvá válik, hogy melyik megyékben működtek ilyen oktatási intézmények, amelyek egyébként az egri jogakadémia vonzáskörzetét is jelentik a szülők vagy gondviselők lakhelye alapján. Ezzel szerettem volna érzékeltetni azt is, hogy az Egri Érseki Jogakadémia vonzáskörzetének vizsgálatánál a későbbi elemzéseimben mindenképpen foglalkoznom kell majd a többi jogakadémiával is. Sötétpiros színnel jelöltem a jogakadémia fő vonzáskörzetét, ahol a diákok szüleinek vagy gondviselőinek 43%-a élt, ami 76 főt jelent, ez a terület pedig Heves és Külső-Szolnok vármegye volt. Az, hogy az iskola vármegyéje a lakhely esetében is ilyen kiemelkedő volt, arra enged következtetni, hogy az itt élők esetében a földrajzi közelség lehetett az intézmény választásának oka, a felekezeti összetétel figyelembevételén kívül, amit ebben a tanulmányban nem vizsgálok. Itt is világos piros színnel jelöltem azokat a területeket, amelyeket az iskola vármegyéjén kívüli fő vonzáskörzetnek tartok, ezek a következők: Borsod, Jász-Kun kerületek, ahol 8 fő élt, és Nógrád, ahol 6 diák szülei vagy gondviselői laktak. Itt élt a diákok szüleinek 13%-a. Kék színnel azokat a területeket jelöltem, ahol 4 vagy 3 fő szülei élnek, ezeket tekintem másodlagos vonzáskörzetnek. A kék színnel jelölt megyék a következők: Gömör 4, Pest és Bács vármegyék 3–3 fő, ezekben a megyékben élt a diákok 6%-a. Itt is zöld színnel jelöltem azokat a vármegyéket, ahol 1 vagy 2 szülő vagy gondviselő élt, ebbe a csoportosításba 18 vármegye tartozik bele. Ez a 18 vármegye adta a szülők vagy gondviselők lakhelyének 18%-át. Az iskola lakhely szerinti vonzáskörzete az ország középső részét, a felvidéki vármegyék jelentős részét és a dunántúli terület 3 vármegyéjét foglalta magába.

Nagyon fontosnak tartom összehasonlítani a születési hely és a szülő vagy gondviselő adatai alapján kirajzolódó térbeli mintázatokat. Erre azért van szükség, mert ezzel nagyon jól vizsgálható a térbeli mobilizáció. Jól látható, hogy a születési hely és a lakhely esetében is Heves és Külső-Szolnok vármegye fő vonzáskörzet volt. Viszont a jogakadémia vármegyéjén kívüli fő vonzáskörzet tekintetében ki kell emelni, hogy a születési hely kategóriájába tartozó Pest lakhely szerint csak kék színnel jelölt köztes vonzáskörzet lett, Szabolcs pedig lakhely szerint zöld színnel jelölt megyék közé került. Ebből a változásból arra lehet következtetni, hogy az ezekben a megyékben született diákok családja elköltözött, ami pedig a térbeli mobilizációt igazolja. A születési helyet ábrázoló térképen Trencsén megye még a kék színnel jelzett köztes vonzáskörzethez tartozik, de a lakóhelyet ábrázoló térképen, már csak az 1 vagy 2 fő lakóhelyeül szolgáló zöld színnel jelölt területek közé tartozik. A születési helyet ábrázoló térképen 2 vármegye is szerepel, az 1 és 2 fő születési helyét jelölő zöld színű megyék között, ezek Liptó és Bars,

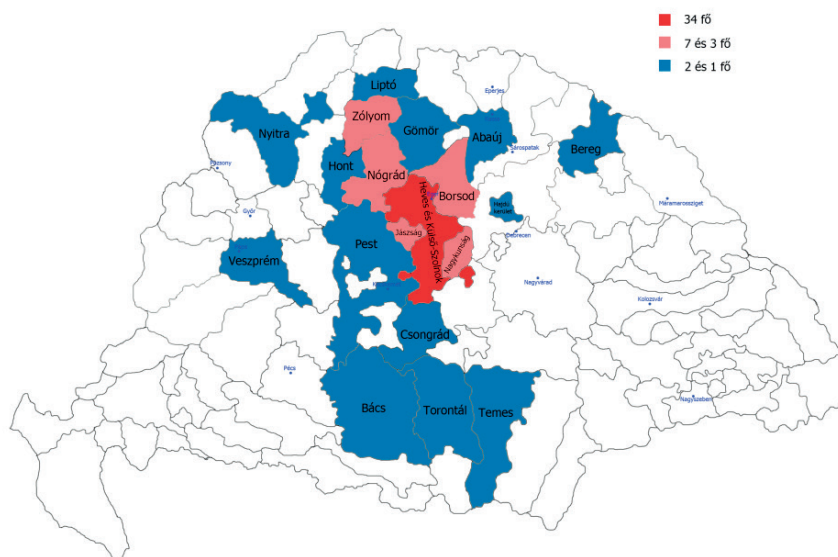
⁶⁷ 13 jogakadémia: Királyi Jogakadémiák: Nagyszeben, Győr, Kassa, Nagyvárad, Pozsony. Római katolikus akadémiák: Eger, Pécs. Evangélikus jogakadémia: Eperjes. Református jogakadémiák: Debrecen, Kecskemét, Máramarossziget, Pápa, Sárospatak.

amely lakóhely szerint nem vonzáskörzetek. Ez azt mutatja, hogy milyen fontos megvizsgálni a születési- és lakóhelyet külön, mert olyan eltéréseket lehet ez által megfigyelni, ami az ilyen vizsgálat nélkül nem derülne ki. Ez is lehetőséget nyújthat a térbeli mobilizáció vizsgálatára.

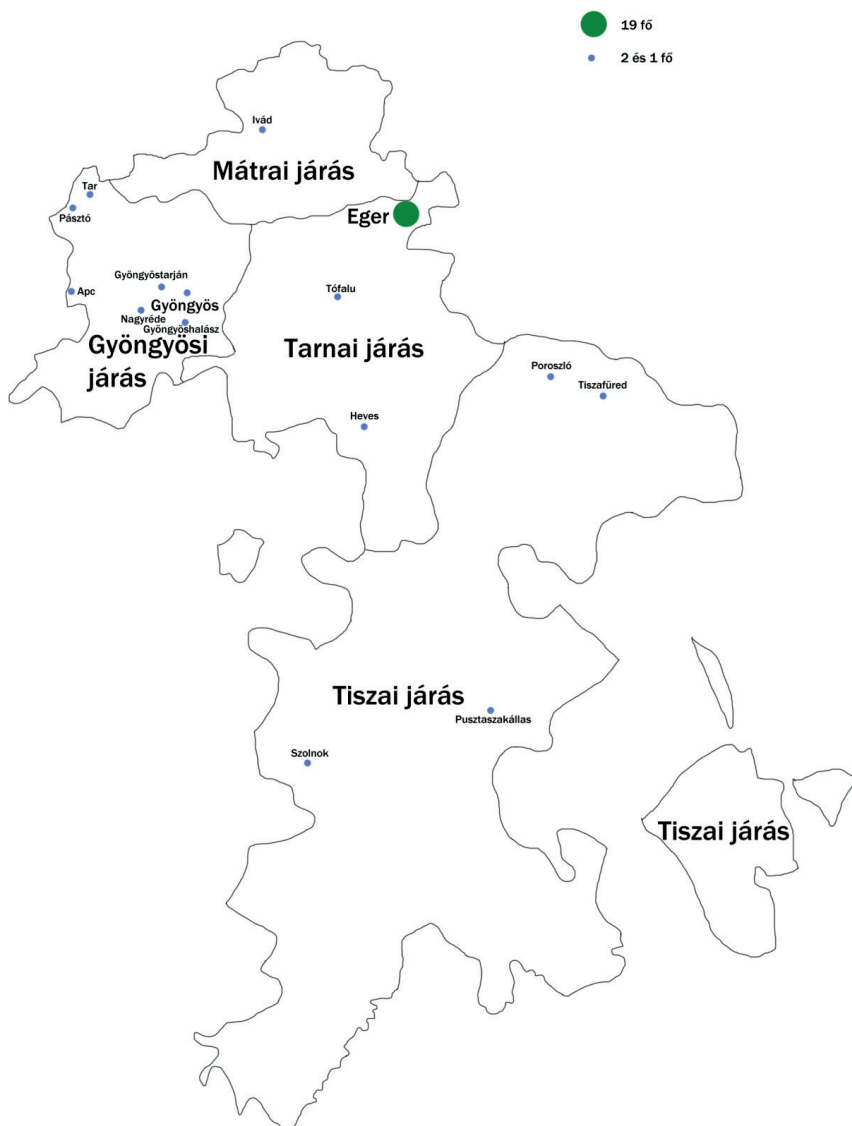
Korábban kitűnt, hogy Heves és Külső-Szolnok vármegye a lakóhely vizsgálatánál is domináns szerepet töltött be, mert itt élt a legtöbb diák szülője vagy gondviselője, összesen 76 fő. Itt is fontos, hogy 4 járás volt a megyében. A tarnai járásban élt a szülők vagy gondviselők 66%-a. A járáson belül ki kell emelni Eger felülreprezentáltságát, mivel itt 43 fő élt. A többi tarnai járásban lévő településen pedig 1 vagy 2 fő. A gyöngyösi járásban lakott a diákok 16%-a, összesen 12 fő. Ezen belül Gyöngyös szerepe kiemelendő, mert itt 10 fő élt, a járás többi településén pedig 1 vagy 2 fő. A tiszai járásban élt a hallgatók szüleinek vagy gondviselőinek 9%-a, összesen 7 fő, ebben a járásban csak 1 vagy 2 fő élt a bejelölt településeken. A 4. a mátrai járás, itt élt az elsőévesek szülei vagy gondviselői közül 6 fő, tehát az ekkor Heves és Külső-Szolnok vármegyében élő szülők vagy gondviselők 8%-a. Ha ezt a térképet összehasonlítjuk a Heves és Külső-Szolnok vármegye járásait és településeit születési hely szerint ábrázoló térképpel, akkor tovább árnyalhatóak az eredmények. A megyében 22 településen születtek, lakóhely esetében pedig 23 településen laktak a szülők vagy gondviselők, tehát 1 településsel nőtt a lakóhelyi vonzáskörzet, ez elhanyagolható bővülés. Mind Eger, mind Gyöngyös szerepe születési hely és lakóhely esetében is meghatározó volt. A két településsel kapcsolatban ki kell emelni, hogy mind a kettőben két fővel többen éltek, mint amennyien ezekben a városokban születtek. Ezzel a változással jól tetten érhető a térbeli mobilizáció, jelen esetben a költözés. A vármegyében 72 fő született, ehhez képest 76 fő szülője vagy gondviselője élt itt, és ez is kismértékű mobilizációt mutat.

1875-80 között az elsőévesek születési helyei megyék szerint

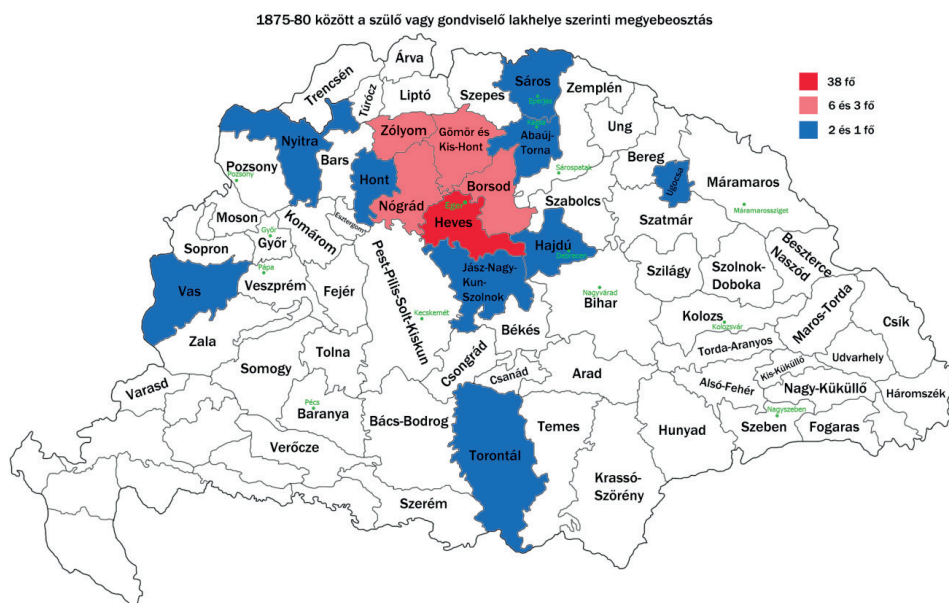
Most áttérek az általam második időszaknak tekintett 1875–76 és 1879–80-as tanévek közötti időszak vizsgálatára. Ekkor összesen 72 elsőéves volt az egri jogakadémián és 3 fő esetében nem volt megadva a születési hely. Itt is az összehasonlíthatóság érdekében a születési helyek elemzésével kezdem az időszak bemutatását. A lekérdezések születési helyre vonatkozó eredményeit az 1876-os közigazgatási reform előtti állapotokat ábrázoló térképre vetítettem rá. Erre azért volt szükség, mert az 1875 és 1880 közötti elsőévesek mindegyike 1876-ot megelőzően született. Az ide járt elsőéves hallgatók összesen 18 vármegyében és kerületben születtek. A vonzáskörzetek meghatározásánál figyelembe kellett venni az elsőévesek számát, és ahhoz próbáltam arányosan kialakítani, hogy a vonzáskörzetet jelölő színek mennyi főt foglaljanak magukba. Ennek eredményeként a térképen három különböző színnel megjelölt területet láthatunk. Sötétpiros színnel jelöltem a jogakadémia fő vonzáskörzetének tekintett Heves és Külső-Szolnok vármegyét. Itt született a diákok 47%-a, ami 37 főt jelent. Világos piros színnel jelöltem azokat a vármegyéket, amelyeket köztes vonzáskörzetnek tekintek, ezek Borsod, Nógrád, Zólyom vármegye, Jász-Kun kerületek. Ezeken a területeken született a hallgatók 25%-a, ami 18 főt jelent. Kék színnel azokat a területeket jelöltem be, ahol 1–2 fő között születtek az elsőéves jogakadémisták, ez összesen 16 megyét és kerületet foglal magába. Kék színnel jelölt területek: Gömör, Nyitra, Pest, Bereg, Abaúj, Bács, Csongrád, Hont, Liptó, Temes, Veszprém, Hajdú kerület és Torontál vármegye. A térkép alapján jól látható, hogy ekkor a jogakadémia beiskolázási területe az ország középső részét foglalja magába. Ez viszont nagy változást jelent az 1870–71 és 1874–75 közötti tanévek születési helyeire kapott eredményekhez képest, ahol az ország középső részein kívül még a Felvidék majdnem minden megyéje és néhány Dunántúli megye is vonzáskörzetnek számított.

1875-76 és 1879-80 közötti elsőéves hallgatók születési helye szerint

A fő vonzáskörzetnek tekintett Heves és Külső-Szolnok vármegye járások és települések szerinti vizsgálatát fontosnak tartom azért, hogy megismerjük a vármegyén belül mely településeken születtek a hallgatók. Ahogy az országot ábrá-

zoló térkép esetében, itt is egy 1876-os közigazgatási változások előtti állapotokat ábrázoló Heves és Külső-Szolnok vármegye térképen ábrázoltam az eredményeket. Azért mert az összes, ebben az időszakban elsőéves hallgató 1876-ot megelőzően született. Heves és Külső-Szolnok vármegyében 34 elsőéves diák született. Ez a diáklétszám 4 járás települései között oszlik el. A tarnai járásban született a tanulók 68%-a, vagyis 23 fő. A tarnai járáson belül a zöld pöttyel jelölt Egerben született 19 fő. Eger felülreprezentáltságát láthatjuk ebben az esetben is. A mátrai járást szeretném még kiemelni, ahol csak egy diák született. A gyöngyösi és tiszai járások minden bejelölt településén 1 vagy 2 fő született.

A szülő vagy gondviselő lakhelyének vizsgálata fontos ahhoz, hogy megtudjuk az 1876-os új közigazgatási beosztás alapján, milyen területi mintázatot mutat az 1875–76 és 1879–80 közötti tanévek esetében a szülők vagy gondviselők lakhelyei. A lakóhely vizsgálatával kapott eredményeket egy 1884-ben készült térkép alapján készített térképen ábrázoltam. A lakhely 3 esetben nem volt megadva, ami az összes elsőéveshez képest (72 fő), mindössze csak 4%-ot jelent. Itt is 3 különböző színnel jelöltem a térképen a vármegyéket. Sötétpiros színnel jelöltem az iskola fő vonzáskörzetét lakóhely szempontjából, ez Heves vármegye. Itt élt a szülők vagy gondviselők 53%-a, ami 38 diák szüleit vagy gondviselőit jelenti. Világos piros színnel jelöltem az általam köztes vonzáskörzetnek tekintett vármegyéket. Ezekben a megyékben 3–6 hallgató szülei vagy gondviselői laktak. Ezek a következők: Borsod, Nógrád, Zólyom, Gömör és Kishont vármegyék. Kék színnel azokat a megyéket jelöltem, ahol 1 vagy 2 tanuló szülei vagy gondviselői éltek, ez 9 ilyen

A lakóhely vizsgálatakor fő vonzáskörzetnek tekintett Heves vármegyét úgy gondolom, közelebbről is meg kell vizsgálni, hogy megismerjük hogyan alakultak járásonként és településenként a lakóhelyek a vármegyén belül. Heves vármegyében élt a szülők vagy gondviselők 53%-a, ami 38 főt jelent. Az 1876-os reform eredményeként jött létre Heves vármegye, ezen belül 7 járást alakítottak ki. A 7 járás a következő: felső-tarnai járás, közép-tarnai járás, alsó-tarnai járás, Gyöngyös-patai járás, Gyöngyös-pásztói járás, mátrai járás és tiszai járás. A felső-tarnai járásban élt a diákok szüleinek vagy gondviselőinek 71%-a, ami 27 fő. A felső-tarnai járáson belül Egerben lakott a szülők vagy gondviselők 70%-a vagyis 26 fő. Ebből egyértelműen látható, hogy a megyén belül Eger szerepe felülreprezentált a többi településéhez képest, ami nem meglepő, mert az itt élő diákok számára jelentette a legkisebb anyagi terhet a képzés elvégzése. A közép-tarnai járásban, a Gyöngyös-pásztói járásban és a Gyöngyös-patai járásban külön-külön élt a szülők vagy gondviselők 8%-a, ami mind a három járásban 3 főt jelentett. A tiszai és az alsó-tarnai járásban pedig külön-külön egy-egy elsőéves diák szülője vagy gondviselője élt, míg a mátrai járásban egyetlen fő sem élt.

Ahhoz, hogy a születési hely szerinti fő vonzáskörzetnek tekintett Heves és Külső-Szolnok vármegye településeit össze tudjuk hasonlítani a lakhely szerinti fő vonzáskörzetnek tekintett Heves vármegyével, több kikötést kell tenni. A járasok összehasonlítása nem járható út, mivel a közigazgatási változásnak köszönhetően a megye járási szerkezete is teljesen megváltozott. Születési hely szerint a fő vonzáskörzethez tartozó Solnok és Pusztaszakállás szintén a közigazgatási változás miatt lakóhely szerint már nem tartozik Heves megyéhez, így ezzel a két településsel az összehasonlítás során nem számoltam. Ezek után elmondható, hogy a születési hely szerint 13 településen születtek az elsőéves hallgatók, lakhely szerint pedig 12 településen laktak a szülők vagy gondviselők.

Összegzés

Mivel most csak 8 tanév születési és lakóhelyi adatait vizsgáltam meg, ezért az itt kapott eredmények csak az aktuális időszakokra nézve helytállóak. Mivel csak egy kisebb időszakot vizsgáltam, ezért nem lehet tendenciákról beszélni. Annyi viszont bizonyos, hogy a jogakadémiákat érintő változások, például az új szabályzat bevezetése bizonyíthatóan hatással voltak az iskola vonzáskörzetének alakulására. Az 1870–71 és 1879–80 közötti vizsgálatom alapján úgy látom, hogy a legnagyobb hatást erre az időszakra az 1874-es új jogakadémiai szabályzat gyakorolta. Az új szabályzat bevezetése előtt a jogakadémia az ország középső részére, a Felvidékre és a Dunántúl néhány megyéjében élő diákokra gyakorolt hatást. A szabályzat után ez megváltozott, akkor már inkább az ország középső megyéiben élő diákok esetében volt megfigyelhető a jogakadémia vonzáskörzete. A születési hely és a lakóhely összevetésével jól látható a diákok térbeli mobilizációja, ami ebben az időszakban többségében a jogakadémiához való közelebbi költözést jelentette.